

RECENZJE
REVIEWSEETP Vol. 14, 2019, No. 2(52)
ISSN 1896-2327 / e-ISSN 2353-7787

Beata Gofron

ORCID: 0000-0002-9506-7405

Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

Wiedza osobista dziecka w świadomości i działaniach praktycznych nauczycieli.

Recenzja monografii Ewy Kochanowskiej (2018), *Wiedza osobista dziecka w refleksji i praktyce nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

Personal Knowledge of the Child in the Awareness and Practical Activities of Teachers.

Review: Ewa Kochanowska, *Wiedza osobista dziecka w refleksji i praktyce nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2018.

W 2018 roku w prestiżowej Oficynie Wydawniczej Impuls ukazała się monografia naukowa Ewy Kochanowskiej *Wiedza osobista dziecka w refleksji i praktyce nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej* (Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls 2018, ss. 424).

Jak pisze autorka we wstępie, impulsem do podjęcia tej problematyki były badania „nad rzeczywistością szkolną, z których wynika, że pouczająca wiedza nieformalna dziecka i duży багаż doświadczeń zdobywanych w codziennej przestrzeni życia nie są w szkole w dostatecznym stopniu wykorzystywane”. Na fakt ten w wielu publikacjach zwracała też wcześniej uwagę Dorota Klus-Stańska, wyrażając się krytycznie o takich praktykach dydaktycznych, które eliminują (lub w najlepszym razie ignorują) tego rodzaju wiedzę. Zauważała ona, że uczniowie przekraczający próg klasy szkolnej

wnoszą do niej pewien system wiedzy zdobytej w trakcie swoich dotychczasowych doświadczeń pozaszkolnych. Ich umysły, wbrew niektórym milcząco przyjmowanym przez nauczycieli założeniom, nie stanowią pustych dzbanów czy walizek, które będą wypełnione wiedzą dopiero wówczas, gdy zostanie ona tam umieszczona dzięki szkolnym procesom uczenia się.

Autorka recenzowanej pracy bez wątpienia podziela ten pogląd. Podjęła ona trud zarówno teoretycznej, jak i empirycznej rekonstrukcji kategorii wiedzy osobistej, co zgodnie z jej intencjami miało doprowadzić do realizacji celów poznawczych (pokazać zmiany w modelu szkolnego uczenia się) oraz praktycznych (sprowokować nauczycieli do refleksji nad ich podejściem do tego typu uczniowskich doświadczeń).

Jest to praca o intra- i interdyscyplinarnym charakterze, jej autorka bowiem dokonuje analizy interesujących ją zagadnień zarówno z perspektywy różnych subdyscyplin pedagogiki, jak i wykorzystując liczne nauki humanistyczne i społeczne, w tym zwłaszcza psychologię, filozofię czy socjologię, ze szczególnym uwzględnieniem fenomenologicznej socjologii wiedzy.

Autorka eksploruje zaniedbany zarówno poznawczo, jak i praktycznie obszar wiedzy osobistej uczniów i słusznie czyni ją jednym z ważnych filarów edukacji. Jej praca stanowi w polskiej literaturze przedmiotu pogłębioną i bogatą kontekstowo analizę tego zagadnienia, jest opisem i wyjaśnieniem mechanizmów i znaczenia wiedzy osobistej dla przebiegu procesu kształcenia i jego efektów. Bardzo interesującym wątkiem publikacji jest ukazanie funkcjonowania wiedzy osobistej dziecka z punktu widzenia takich orientacji teoretycznych, jak: teoria funkcjonalno-behawiorystyczna, konstruktywizm (w ujęciu Jeana Piageta, Lwa S. Wygotskiego, Jerome'a Brunera) czy kognitywizm. Lektura tej części pracy może być użyteczna zwłaszcza dla studentów kierunków pedagogicznych, wzbogaci bowiem ich wiedzę na temat różnych typów dyskursów w teorii edukacji.

Książka Ewy Kochanowskiej stanowi znakomite połączenie dyskursu naukowego na temat wiedzy osobistej (ukrytej, milczącej, proceduralnej, operacyjnej, potocznej, nieformalnej) z osobistym doświadczeniem pedagogicznym autorki. Ramy teoretyczne, w których ów dyskurs został osadzony, to konstruktywizm jako teoria wiedzy, poznawania i uczenia się (ściślej koncepcja socjokulturowa), nowa socjologia dzieciństwa i współczesna psychologia rozwojowa, traktująca dziecko jako aktywny podmiot, który w procesie uczenia się nadaje wiedzy własne znaczenia. Teoretyczna analiza łączy się tu z krytycznym opisem sytuacji dydaktycznych, dokonany dzięki własnym badaniom. Warto podkreślić gruntowną znajomość przedmiotu badań, wielość kontekstów, w których ów przedmiot się pojawia, liczne perspektywy, z których jest rozpatrywany. Spojrzenie autorki na badane zagadnienie cechuje się niezwyklej wnikliwością i krytycyzmem, eksplikacyjną precyzją i egzemplifikacyjną trafnością.

Praca stanowi dla potencjalnych czytelników, zwłaszcza nauczycieli, użyteczne studium analityczno-krytyczne. Jest przecież tak, że przyjmowane przez nauczycieli oraz innych uczestników procesu dydaktycznego koncepcje uczenia się, teorie poznawania rzeczywistości, umysłu ucznia czy wiedzy mają niebagatelny wpływ na przebieg i efekty kształcenia. Warto zabiegać więc o to, by czynić możliwie rozległą i gruntowną wiedzę nauczycieli na temat znaczenia, jakie przypisuje się wiedzy osobistej ucznia w konstruktywistycznym modelu myślenia o edukacji. Praktyka szkolna wciąż jeszcze w wielu miejscach odbiega od tego modelu. Bardzo często jest tak, iż nauczyciel nieposiadający rozeznania i/lub niezainteresowany jakością, zakresem oraz poziomem zróżnicowania wiedzy osobistej uczniów realizuje proces kształcenia zgodnie z zasadami dydaktyki transmisji.

Nauczyciel, który zdaje sobie sprawę ze znaczenia wiedzy osobistej uczniów i potrafi ją diagnozować, jest natomiast w stanie tak zorganizować proces edukacji, aby przebiegał on zgodnie z zasadami Brunerowskiej pedagogiki wzajemności, a nie transmisji. Taki nauczyciel, jak pisał Bruner, traktuje ucznia jak jednostkę „zdolną do rozumowania, znajdowania sensu, zarówno samodzielnie, jak i w dyskusji z innymi, zdolną do refleksji nad swoim własnym myśleniem oraz do korygowania własnych pomysłów i przekazów poprzez refleksję – poprzez tzw. «przejsie na poziom meta»”. Zamiast sprawdzać, czy uczniowie zapamiętali podane im na lekcji treści, diagnozuje rozwój ich wiedzy osobistej poddanej dekonstrukcji i zintegrowaniu z wiedzą naukową. Organizuje uczniowskie uczenie się, by ponownie użyć słów Brunera, zgodnie z zasadami interakcyjności i intersubiektywności.

W toku badań własnych autorka podjęła trud ustalenia stanu świadomości nauczycieli w zakresie podejmowanych przez nich działań na rzecz aktywizowania wiedzy osobistej uczniów oraz integrowania jej z wiedzą szkolną. Stało się to możliwe dzięki zastosowaniu fenomenograficznego podejścia badawczego, pozwalającego na opis jakościowo różnych zjawisk, które ujawniają się w bezpośrednim doświadczeniu. W modelu fenomenograficznym odkrywa się treść świadomości podmiotu, poznaje sposoby doświadczania, postrzegania, rozumienia czy oceniania dostępnych mu fenomenów. W ramach tego modelu autorka zdecydowała się na indywidualny, otwarty wywiad z nauczycielami oraz obserwację uczestniczącą zajęć przez nich prowadzonych.

Wyniki badań autorki wskazują na silne zakorzenienie behawiorystycznego modelu szkolnej edukacji, w którym nauczyciel występuje na ogół w roli eksperta, źródła wzorców wiedzy, a uczeń w roli biernego odbiorcy wspólnych dla wszystkich pojęć i instrukcji. Wiedza osobista uczniów pozostaje poza obszarem zainteresowań badanych nauczycieli, traktowana jest przez nich jako drugorzędna lub nawet zakłócająca przebieg uczenia się. Deklaracje nauczycieli dotyczące tejże wiedzy nie znajdują pokrycia w faktach, to znaczy rzeczywistych działaniach przez nich podejmowanych. Ta bardzo niepokojąca, choć przecież znana z wielu badań diagnoza mogłaby się stać

kolejnym impulsem do wprowadzenia zmian programowych i metodycznych w systemie kształcenia nauczycieli (nie tylko edukacji wczesnoszkolnej), zmian, które promowałyby konstruktywistyczny model kształcenia. Recenzowana praca dostarcza wielu argumentów na rzecz potrzeby, ale i możliwości takich działań.

Spojrzenie autorki na analizowaną przez nią kategorię wiedzy osobistej jest całościowe, ale też otwarte na dalsze poszukiwania badawcze w tym zakresie. Dostrzega ona potrzebę redefiniowania pojęcia uczniowskiej wiedzy osobistej, zachęca do tworzenia warunków, dzięki którym wiedza ta będzie mogła zyskać należną jej rangę w kształceniu szkolnym.

Książkę tę warto włączyć do procesu kształcenia kandydatów na nauczycieli (ale też doskonalenia nauczycieli już pracujących), nie tylko zresztą specjalizujących się w zakresie edukacji wczesnoszkolnej. Użyteczność publikacji dla tychże grup czytelników wydaje się bezsporna. Analizy w niej dokonane i wnio

ski z nich płynące mają znaczenie daleko wykraczające poza etap edukacji wczesnoszkolnej, są znacznie bardziej uniwersalne.

ADRES DO KORESPONDENCJI

dr hab. Beata Gofron, prof. ATH
Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej
e-mail: beatagofron@gmail.com